

Ihmisoikeusliiton lausunto oikeusministeriölle uudesta lainvalmistelun prosessioppaasta (VN/2142/2026)

16.8.2026

8. Muut opasluonnosta koskevat kommentit

Ihmisoikeusliitto pitää uuden lainvalmistelun prosessioppaan tavoitteita kannatettavina. Laadukas, avoin ja osallistava lainvalmistelu on keskeinen osa oikeusvaltiota sekä julkisen vallan velvollisuutta turvata perus- ja ihmisoikeuksien toteutuminen. Tästä syystä **perustuslain 22 §:n mukainen velvoite tulisi mainita oppaassa lainvalmistelun yleisenä lähtökohtana.**

Ihmisoikeusliitto katsoo, että perus- ja ihmisoikeusvaikutusten arvioinnille tulisi antaa oppaassa nykyistä näkyvämpi ja systemaattisempi asema koko lainvalmisteluprosessin ajan. Vaikutusten arviointi ei ole erillinen tai tekninen vaihe, vaan keskeinen väline sen varmistamiseksi, että lainsäädäntö edistää oikeuksien toteutumista eikä johda ennakoimattomiin tai kumuloituihin kielteisiin vaikutuksiin. Käytännössä perus- ja ihmisoikeusvaikutusten arviointi on edelleen usein puutteellista tai liian suppeaa, vaikka useimmilla lainsäädäntöhankkeilla on vaikutuksia eri ihmisryhmien oikeuksien toteutumiseen. **Tästä syystä prosessioppaassa olisi perusteltua viitata nimenomaisesti oikeusministeriön oppaaseen perus- ja ihmisoikeusvaikutusten arvioinnista lainvalmistelussa.**

Ihmisoikeusliitto pitää tärkeänä myös sitä, että lainvalmistelun osallistavuutta vahvistetaan. Kansalaisyhteiskunnan, kansalaisjärjestöjen sekä niiden ihmisryhmien kuuleminen, joihin sääntely vaikuttaa, parantaa valmistelun tietopohjaa ja tukee perus- ja ihmisoikeusvaikutusten tunnistamista. **Eriyistä huomiota tulee kiinnittää niiden ryhmien osallistumismahdollisuuksiin, jotka ovat syrjinnän vaarassa tai joiden oikeuksiin sääntely vaikuttaa merkittäväällä tavalla.** Esimerkiksi lasten ja nuorten, vammaisten henkilöiden, eri vähemmistöihin kuuluvien ihmisten sekä maahan muuttaneiden henkilöiden näkökulmien huomioiminen on tärkeää laadukkaan vaikutusarvioinnin ja osallistavan lainvalmistelun varmistamiseksi.

Riittävät lausuntoajat lainvalmistelun kuulemisoppaan mukaisesti (6–8 viikkoa ja kesäajan huomiointi) sekä kuulemisten saavutettavuus ovat keskeisiä edellytyksiä aidolle osallistumiselle. Lisäksi Ihmisoikeusliitto korostaa, että perus- ja ihmisoikeusnäkökulman tulee ulottua koko säädöspolitiikan elinkaareen. Vaikutusten arviointia tulee tehdä valmisteluvaiheen lisäksi myös lainsäädännön toimeenpanon seurannassa ja jälkiarvioinnissa. Näin voidaan tunnistaa mahdolliset ennakoimattomat vaikutukset sekä arvioida, ovatko lain valmistelussa tehdyt arviot toteutuneet käytännössä.

